

Formy interwencji publicznej w zarządzaniu rozwojem na przykładzie terenów wiejskich

*Aleksander Noworól**

Słowa kluczowe: instrumenty rozwoju, interwencja publiczna, rozwój obszarów wiejskich

Keywords: development instruments, public intervention, rural areas' development

Synopsis: Opracowanie przedstawia autorską typologię prorozwojowej interwencji publicznej, uwzględniającą wykorzystanie pełnej gamy narzędzi pobudzania rozwoju. Autor porządkuje rodzaje instrumentów rozwoju i typy interwencji, demonstrując ich zastosowanie na przykładzie rozwoju terenów wiejskich.

Wstęp

Istotą interwencji publicznej w stymulowaniu rozwoju terytorialnego jest z jednej strony zapewnienie ładu prawnego, a tym samym gwarantowanie wynikających z konstytucji praw i obowiązków, z drugiej – stosowanie instrumentów wspierających wszechstronny rozwój terytorium i jego zasobów. Celem niniejszego artykułu jest zarysowanie, na tle autorskiej koncepcji rozwoju terytorialnego, typologii form prorozwojowej interwencji publicznej. Wartości aplikacyjne owej typologii zostaną przedstawione w kontekście rozwoju terenów wiejskich.

Stan wiedzy – zarządzanie rozwojem jako obszar problemowy

Bazując więc na teorii systemów otwartych L. von Bertalanffy'ego, autor definiuje terytorium jako system zależności obejmujący cztery podsystemy, którymi są:

- środowisko przestrzenne (materia nieożywiona i ożywiona),
- kapitał ludzki („człowiek”),
- organizacja – związki pomiędzy ludźmi oraz między ludźmi i środowiskiem przestrzennym, rozumianym jako ich otoczenie,
- zarządzanie systemem terytorialnym, jako szczególny element składowy podsystemu „organizacja” [Noworól, 2007, s. 18–26].

Rozwój terytorialny to z kolei takie ukierunkowanie zmiany terytorium, które stymulując siły sprawcze, jakimi są przedsiębiorczość, równoważenie czynników

* Dr hab. Aleksander Noworól, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński.

endo- i egzogenicznych oraz konkurencyjność, prowadzi do procesów negentropowych, obejmujących:

- wzrost złożoności, różnorodności i elastyczności elementów podsystemów,
- podniesienie zdolności autoregulacji podsystemów,
- zwiększenie innowacyjności (kreatywności, proaktywności) podsystemów,
- dostosowanie dynamiki zmian ciągłych i nieciągłych do potrzeb własnych i wpływu otoczenia,
- zintensyfikowanie kontaktów z otoczeniem [Noworól, 2007, s. 33–34].

Odnosząc się do zamieszczonych powyższych sformułowań, autor definiuje zarządzanie rozwojem jako element zarządzania terytorialnego, obejmujący zawiadywanie (kierowanie) podsystemem zarządzania organizacji terytorialnej w celu rozwoju terytorium (podsystemów terytorialnych).

Formy interwencji publicznej w zarządzaniu rozwojem

Przedmiotem niniejszego artykułu jest określenie form interwencji publicznej ukierunkowanej na rozwój terytorialny. W demokratycznym państwie prawa pojęcie interwencji publicznej odnieść należy do zasady pomocniczości, zgodnie z którą: „odpowiedzialność za sprawy publiczne powinny ponosić przede wszystkim te organy władzy, które znajdują się najbliżej obywateli. Powierzając te funkcje innemu organowi władzy, należy uwzględnić zakres i charakter zadania oraz wymogi efektywności i gospodarności” [Europejska Karta Samorządu Terytorialnego]. Stosując pojęcie interwencji, zakładamy, że społeczeństwo i jego instytucje obywatelskie biorą sprawy publiczne w swoje ręce, a władza interweniuje tam, gdzie wymaga tego sytuacja. Interwencja publiczna zakłada więc stosowanie odpowiednich narzędzi zarządzania rozwojem. W dalszym wywodzie przez instrument zarządcy będziemy rozumieli układ oddziaływania na inny układ, które to oddziaływanie obejmuje zdolność do dokonania zmiany oraz zdolność do sterowania jej przebiegiem.

Za klucz systematyki instrumentów zarządzania rozwojem przyjęto cztery etapy procesu zarządzania jednostką terytorialną. Wyróżnimy zatem:

- instrumenty planowania rozwoju, określane jako instrumenty planistyczne,
- instrumenty dotyczące organizowania procesu rozwoju, których kluczowym elementem jest stworzenie odpowiednich instytucji (instrumenty organizacyjne),
- instrumenty bieżącego zawiadywania rozwojem w odniesieniu do każdego z podsystemów organizacji terytorialnej,
- instrumenty monitoringu i kontroli zastosowanych metod i technik wdrażania celów, zasad i ustaleń [Noworól, 2007, s. 94–95].

Przedstawiona typologia instrumentów pozwala na ich uporządkowanie, nie oddaje jednak stopnia angażowania się władz w stymulowanie rozwoju. Proponowane tu formy interwencji publicznej zróżnicowane są w sposób ujawniający, w jakim stopniu władze publiczne wyrażają swoją prorozwojową aktywność.

Opisując ukierunkowaną na rozwój terytorialny interwencję publiczną, wyróżnić można:

- 1) działania o charakterze regulacyjnym, które mogą przybrać postać:
 - sterowania, definiującego ściśle dopuszczalne formy aktywności gospodarczej i społecznej,
 - delimitacji granicznej, dopuszczającej aktywność społeczno-gospodarczą w określonych przedziałach wartości;
- 2) działania o charakterze aktywizacyjnym, które mogą przybrać postać:
 - aktywności własnej, z wykorzystaniem zasobów publicznych: terenowych, budżetowych, informacyjnych, organizacyjnych,
 - animacji współpracy międzysektorowej, a w szczególności koordynacji pro-rozwojowych działań organizacji gospodarczych i społecznych.

Wśród aktywności o charakterze regulacyjnym najpierw wyróżnione zostało sterowanie. W ujęciu encyklopedycznym sterowanie to oddziaływanie (sygnałów sterujących) na obiekt sterowania (np. proces technologiczny) w celu zapewnienia mu właściwego przebiegu [*Encyklopedia PWN*]. W opisywanym tutaj rozumieniu sterowanie oznaczać będzie ściśle definiowanie przez władze parametrów regulujących aktywność społeczno-gospodarczą. Konkretnie (i niezmiennie w określonym czasie) wartości ustanawiane są w aktach prawnych różnej rangi, stwarzając dla aktywnych na danym terenie podmiotów sytuacje jednoznacznie określone. Decyzje członków wspólnoty i organizacji mają w tym wypadku charakter „nie wejść” lub „wejść” w określony typ aktywności, co wiąże się z poddaniem się działaniu określonego przepisu. Przykładem sterowania rozwojem jest sztywna stawka podatku od nieruchomości w postaci stawek podatku za wykorzystanie określonych powierzchni. Jak w każdym systemie scentralizowanym – błąd władzy (określenie parametru, który nie sprzyja rozwojowi) uderza boleśnie w potencjał rozwojowy jednostki terytorialnej.

Regulacja rozwoju w postaci delimitacji granicznej ma charakter bardziej podatny na zarządcze zachowania aktywnych na danym terytorium podmiotów. Dopuszczanie aktywności społeczno-gospodarczej w określonych granicach – przedziałach wartości – pozwala na elastyczne reagowanie przez interesariuszy procesów rozwojowych, dając im możliwość prowadzenia polityki wynikającej z ich własnych celów. Decyzje członków wspólnoty i organizacji mają w tym wypadku charakter: „nie wejść” lub „wejść w jakimś stopniu” w określony typ aktywności. Szerszy zakres dopuszczalnych prawem możliwości otwiera zróżnicowane pole działań i opcji rozwojowych. Klasycznym przykładem regulacji są tu np. ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczące ustanowienia dopuszczalnych form działalności na danym terenie lub dopuszczalnej wielkości zabudowy i jej położenia wobec linii rozgraniczających. Zakres aktywności podmiotu poddającego się regulacji może zostać dostosowany do jego celów, priorytetów i działań o charakterze zarządczym.

Zupełnie inną postać mają działania władz o charakterze aktywizacyjnym. Władze stają się tu podmiotem interweniującym w takich obszarach problemowych i lokalizacjach, w których podmioty społeczne, gospodarcze oraz mieszkańcy nie

są wystarczająco skuteczni wobec istniejących barier. Wyróżnić najpierw trzeba tu bezpośrednią aktywność własną z wykorzystaniem zasobów publicznych. Organy władzy publicznej (i odpowiednie jednostki organizacyjne) angażują przy tym swoje zasoby: majątek (tereny), budżet, posiadane informacje oraz zdolności organizacyjne, by bezpośrednio pomóc, pobudzać i ułatwiać aktywność organizacji społecznych i gospodarczych. Typowym przykładem takiej aktywnej postawy władz jest powoływanie instytucji rozwojowych, wyposażanych w majątek publiczny. Formą bezpośredniej aktywności publicznej będzie też partnerstwo publiczno-publiczne i publiczno-prywatne.

Tab. 1. Instrumenty rozwoju terytorialnego w różnych formach interwencji publicznej (*Instruments of territorial development in different forms of public intervention*)

Typ instrumentu / <i>Instrument type</i>	Rodzaje interwencji publicznej / Types of public intervention			
	Działania regulacyjne		Działania aktywizacyjne	
	Sterowanie S	Delimitacja graniczna	Aktywność własna	Animacja współpracy międzysektorowej
Instrumenty planistyczne	Ustalenia ściśle wiążące	Ustalenia graniczne	Definiowanie zasad wsparcia przy wykorzystaniu zasobów własnych	Definiowanie obszarów współpracy organizacji gospodarczych i społecznych
Instrumenty organizacyjne	Struktura organizacyjna zarządzania JST wynikająca z jej statutu i regulaminu organizacyjnego urzędu	Warunki powoływania organizacji opcjonalnych (np. stowarzyszeń)	Wspieranie powoływania organizacji (np. wyposażanie w majątek organizacji wspierania biznesu, partnerstwo publiczno-prywatne)	Współdział organizacyjny w powoływaniu do życia organizacji partnerskich
Instrumenty kierowania/ wdrażania	Narzucanie ścisłych zasad, reguł, procedur aktywności społeczno-gospodarczej	Określanie dozwolonych zasad reguł, procedur aktywności społeczno-gospodarczej	Bezpośrednie stosowanie różnych form wsparcia przez organy władzy i jednostki administracji	Koordynacja, moderacja, mediacja podmiotów publicznych i prywatnych
Instrumenty monitoringu i kontroli	Identyfikacja nieprawidłowości	Identyfikacja odstępstw	Identyfikacja nieskuteczności	Identyfikacja konfliktów i rozbieżności

Źródło: opracowanie własne.

Nieco słabszym – lecz nie mniej ważnym – przykładem prorozwojowej działalności aktywizacyjnej władz publicznych jest zaangażowanie się w animowanie

współpracy międzysektorowej. Istotą tego rodzaju aktywności są: koordynacja, mediacja, tzw. *matchmaking* (z ang. swatanie), prowadzone wobec podmiotów z różnych sektorów w dwóch celach:

- by pomóc w nawiązaniu współpracy tym, którzy nie posiadają odpowiednich zdolności organizacyjnych (zasobów o masie krytycznej, kultury organizacyjnej, wiedzy o kanałach współpracy),
- by ukierunkować działalność podmiotów na realizację celów zgodnych ze strategią rozwoju terytoriów, zapisaną (lub nie) w dokumentach władz publicznych.

Animowanie współpracy organizacji gospodarczych, społecznych i mieszkańców wymaga ze strony władz zaangażowania zasobów publicznych, z tym, że mają one – w tym wypadku – wyłącznie charakter informacyjny lub organizacyjny.

Przedstawiona typologia ukierunkowanej na rozwój interwencji publicznej stanowi tło dla stosowania wymienionych wyżej narzędzi stymulowania rozwoju. W tabeli poniżej przedstawiono korelacje poszczególnych typów interwencji publicznej oraz wymienionych wcześniej instrumentów.

Podstawowe uwarunkowania rozwoju terenów wiejskich

Wartości aplikacyjne typologii interwencji publicznej zbadano w kontekście rozwoju terenów wiejskich. Warto przy tym przypomnieć determinujące rozwój cechy charakteryzujące te tereny.

W odniesieniu do środowiska przestrzennego podkreślić trzeba dwa elementy. Stan wyposażenia terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną i społeczną odbiega niekorzystnie od standardów miejskich. Przedstawia to przykładowo odsetek korzystających z urządzeń sieciowych gospodarki komunalnej, zwłaszcza z kanalizacji i sieci gazowych. Na wsi korzysta z tych instalacji około czterokrotnie mniej mieszkańców niż w miastach. Zasoby przyrodnicze terenów wiejskich stanowią natomiast ich ważny kapitał w relacji do gmin miejskich. Wiąże się on z lepszym stanem poszczególnych elementów środowiska naturalnego (powietrze, woda, gleba, hałas). Jest to jeden z czynników atrakcyjności wsi, także w obszarach metropolitalnych dużych ośrodków miejskich. Atrakcyjność ta sprzyja migracjom na tereny wiejskie.

Spojrzenie na kapitał ludzki terenów wiejskich ujawnia kilka istotnych cech. Wieś jest młodsza, gorzej wykształcona i biedniejsza od miasta. W 2007 r. odsetek osób w wieku do 15 roku życia na wsi (18%) był większy niż w miastach (14%) i w Polsce ogółem (15%) [Bank Danych Regionalnych, 2009]. Badania wskazują, że wieś jest znacznie gorzej wykształcona. Według M. Leszczyńskiej wyższe wykształcenie w Polsce posiada 4,3% ludności na wsi, a w wypadku ludności związanej z użytkowaniem gospodarstwa rolnego – tylko 3,5% [Leszczyńska, 2007]. To około dwa razy mniej niż wynosi średnia krajowa. R. Uliszak podkreśla, że „zdecydowana większość osób zamieszkujących obszary wiejskie w Polsce a w ich obrębie – gospodarstwa rolne, posiadała jedynie wykształcenie podstawowe” [Uliszak, bez daty].

Ważnym elementem kapitału ludzkiego jest zamożność ludności. Trzeba więc przypomnieć, że rolnicy należą, obok pracowników branży gastronomiczno-hotelarskiej i pracowników przemysłu tekstylnego, do grup osiągających najniższe dochody w Polsce [Czapiński, Panek, 2007, s. 34].

Gospodarka dominującej części gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, reprezentująca organizacyjny aspekt terytorium, oparta jest wciąż na rolnictwie. W Polsce w 2007 r. pracowało w rolnictwie ogółem 21% ludności: 2,1 mln osób. Warto przy tym zauważyć, że udział rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa oraz rybactwa w generowaniu krajowej wartości dodanej brutto w 2006 r. wyniósł zaledwie 4,3% wobec 5,0% w 2000 r. [*Produkt krajowy brutto*, 2008]. Gminy wiejskie (i miejsko-wiejskie) nie dysponują znacznym potencjałem finansowym. Świadczą o tym dochody gmin na jednego mieszkańca w 2007 r. Dochody te w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich stanowiły zaledwie około 70% dochodów gmin miejskich. Obrazuje to skalę różnicy w potencjale finansowym gmin. W warunkach niskich dochodów i wydatków budżetowych nawet wsparcie ze środków strukturalnych Unii Europejskiej nie jest w stanie znacząco zmienić stanu zainwestowania jako koła zamachowego rozwoju.

Tereny wiejskie to przede wszystkim sfera zarządzania małych gmin. Dotyczy to gmin poniżej 20 tys. mieszkańców (wiejskich i miejsko-wiejskich), w których radni wybierani są w wyborach większościowych [ustawa z dnia 16 lipca 1998 r.]. Politycy (nie tylko wójt czy sołtysi) są osobami powszechnie znanymi członkom wspólnoty. Dywersyfikacja gospodarcza i oddziaływanie ośrodków miejskich tworzy nowe zjawiska społeczne. Wiąże się to z tym, że w gminach położonych w strefie oddziaływania ośrodków metropolitalnych rośnie odsetek mieszkańców, dla których gmina jest tylko swoistą „sypialnią”, a którzy związani są społecznie, kulturowo i zawodowo z miastem rdzeniowym. Modele społeczne takich gmin zbliżają się do tych, które znane są w miastach, gdzie obserwujemy znacznie słabsze więzi. Inne są w związku z tym oczekiwania w stosunku do władz lokalnych.

Tereny wiejskie jako obszar interwencji publicznej

Skrótowy przegląd najważniejszych cech warunkujących rozwój lokalny terenów wiejskich pozwala określić dostępne instrumenty rozwoju i związane z nimi formy interwencji publicznej. Gminy wiejskie (i miejsko-wiejskie) muszą stawić czoła trudnej sytuacji, którą cechują: niedorozwój infrastruktury, niższe zasoby finansowe, niższe wykształcenie mieszkańców oraz zmieniająca się sytuacja społeczna, zwłaszcza w rejonach ośrodków metropolitalnych.

Z uwagi na rozmiary niniejszego opracowania formy interwencji publicznej w obszarach wiejskich przedstawiono w postaci tabelarycznej (tab. 2).

Tab. 2. Instrumenty rozwoju terenów wiejskich według form interwencji publicznej samorządu gminy (*Instruments of rural areas development according to the forms of public intervention of the local self-government*)

Typ instrumentu / <i>Instrument type</i>	Rodzaje interwencji publicznej / <i>Types of public intervention</i>			
	Działania regulacyjne		Działania aktywizacyjne	
	Sterowanie	Delimitacja graniczna	Aktywność własna	Animacja współpracy międzysektorowej
Instrumenty planistyczne	Opracowanie obligatoryjnych planów i programów	Opracowanie obligatoryjnych planów i programów	- Opracowanie gminnej strategii rozwoju inwestycyjnego gminy - Opracowanie studiów wykonalności projektów rozwojowych ukierunkowane na: poprawę jakości i życia i stanu środowiska na obszarach wiejskich, wspieranie dywersyfikacji gospodarki wiejskiej (rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005)	Opracowanie programu współpracy z podmiotami gospodarczymi (w tym – rolnikami) i społecznymi, m.in. na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
Instrumenty organizacyjne	Struktura organizacyjna zarządzania gminą, wynikająca z jej statutu i regulaminu organizacyjnego urzędu	Dezagregacja instytucjonalnego systemu zarządzania poprzez pełne wykorzystanie zapisów ustawy o gospodarce komunalnej	- Określenie rodzaju zasobów (nieruchomości, finanse, ludzie, zdolności organizacyjne) i ich wielkości, które mogą być angażowane w celu animacji rozwoju - Powoływanie do życia podmiotów – z wykorzystaniem ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym	- Wsparcie organizacyjne integracji lokalnych MŚP, np. w sferze tworzenia grup producenckich czy sieci usług turystycznych - Współudział organizacyjny w powoływaniu do życia organizacji w sferach: poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, wspierania dywersyfikacji gospodarki wiejskiej, poprawy stanu środowiska i jakości życia na obszarach wiejskich (rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005)

Instrumenty kierowania/ wdrażania	Realizacja zadań własnych i zleconych zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa	Realizacja zadań własnych i zleconych zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, z naciskiem na wykorzystanie możliwości wynikających z art. 6 ustawy o samorządzie gminnym: „Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów”	Wykorzystanie egzogenicznych możliwości rozwoju (np. pozyskanie środków strukturalnych: RPO, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013, Leader 2007–2013) Wykorzystanie nieruchomości gminnych jako motoru rozwoju, a także pośrednictwo gminy w obrocie nieruchomościami prywatnymi (np. według modelu Tarnowa Podgórnego spod Poznania) Stosowanie finansowych instrumentów własnych: dochodowych i wydatkowych Stosowanie dobrych praktyk zarządzania publicznego	Upowszechnienie dobrych praktyk – działalność szkoleniowa w stosunku do organizacji sektorów prywatnego i pozarządowego Koordinacja, moderacja, mediacja podmiotów publicznych i prywatnych, podejmujących aktywność prorozwojową w sferach: poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, wspierania dywersyfikacji gospodarki wiejskiej, poprawy stanu środowiska i jakości życia na obszarach wiejskich	Identyfikacja konfliktów i rozbieżności występujących pomiędzy działającymi na terenie gminy organizacjami sektorów rynkowego i pozarządowego
Instrumenty monitoringu i kontroli	Identyfikacja nieprawidłowości funkcjonowania organów gminy, urzędu i jednostek organizacyjnych	Identyfikacja odstępstw od przyjętych kierunków działania (strategicznego i operacyjnego) przez organy gminy, urząd i jednostki organizacyjne	Identyfikacja nieskuteczności funkcjonowania organów gminy, urzędu i jednostek organizacyjnych w realizacji celów rozwojowych określonych w strategii, programach operacyjnych oraz planach zagospodarowania przestrzennego		

Źródło: opracowanie własne.

Uwagi końcowe

Przedstawiona typologia form interwencji publicznej porządkuje instrumenty rozwoju terytorialnego. Obejmuje pełny wachlarz aktywności władz od działań dyrektywnych, koncentrujących się na stanowieniu i egzekwowaniu prawa, po organizacyjne stymulowanie przedsiębiorczości organizacji funkcjonujących w obrębie terytorium. Warto podkreślić, że wskazane typy interwencji publicznej pozwalają na zróżnicowanie zarządczej samodzielności organizacji sektorów rynkowego i pozarządowego. Dobrze widać to na przykładzie terenów wiejskich, gdzie skala wyzwań wymaga stosowania kompletnej gamy narzędzi stymulowania rozwoju.

Bibliografia

1. Chmielewska B., (2006), *Aktywizacja obszarów wiejskich w świetle realizacji celów strategicznych na przykładzie województwa mazowieckiego*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, t. VIII, z. 4.
2. Czapiński J., Panek T., (2007), *Diagnoza społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
3. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607).
4. Noworól A., (2007), *Planowanie rozwoju terytorialnego w skali regionalnej i lokalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
5. Noworól A., (2007), *Pojęcie rozwoju terytorialnego w kontekście nauk o zarządzaniu*, „Współczesne Zarządzanie” nr 2.
6. *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2006 r.*, (2008), Główny Urząd Statystyczny, Katowice.
7. Rozporządzenie Rady (WE) z dnia 20 września 2005 r. nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005).
8. Stoner J., Freeman R., Gilbert D., (2001), *Kierowanie*, PWE, Warszawa.
9. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1547 z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (Dz. U. z 2009 r. Nr 19, poz. 100).
12. Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz. U. z 1997 r. Nr 9, poz. 43 z późn. zm.).
13. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Bibliografia elektroniczna

1. *Bank Danych Regionalnych*, [online], www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks, [16.03.2009].
2. Leszczyńska M. (2007), *Zmiany w poziomie wykształcenia gospodarstw domowych związanych z rolnictwem*, [online], www.univ.rzeszow.pl/ekonomia/Zeszyt11/20.pdf [12.03.2009]; wersja elektroniczna artykułu zamieszczonego w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy gospodarka oparta na wiedzy*, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, z. 11, Rzeszów.
3. Ułiszak R., *Poziom wykształcenia ludności rolniczej w gminach Polski Południowo-Wschodniej*, [online], www.wsp.krakow.pl/geo/bibliogr/poziom.html, [12.03.2009].

Public intervention types in the management of the rural areas' development

Summary

The paper presents the author's concept of a typology of public intervention oriented towards territorial development. The typology takes into consideration the development tools used by local governments. The concept defines following types of a public intervention: the steering and the borderline delimitation, as examples of the regulatory intervention, as well as one's own activity and the stimulation of an inter-sector cooperation as examples of the activation. That typology is juxtaposed to four groups of development instruments related to planning, organizing, current management and control. The concept is demonstrated on the example of the tools which can be used in the stimulation of rural areas development.